

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 12ης Μαρτίου 2014*

«Οδηγία 2004/38/ΕΚ — Άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ — Δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών — Δικαιούχοι — Δικαίωμα διαμονής υπηκόου τρίτης χώρας, ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, στο κράτος μέλος του οποίου την ιθαγένεια έχει ο πολίτης αυτός της Ένωσης — Επιστροφή του πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος αυτό κατόπιν διαστημάτων παραμονής βραχείας διάρκειας σε άλλο κράτος μέλος»

Στην υπόθεση C-456/12,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Raad van State (Κάτω Χώρες) με απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2012, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 10 Οκτωβρίου 2012, στο πλαίσιο των δικών

O.

κατά

Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel,

και

Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel

κατά

B.,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, Κ. Lenaerts (εισηγητή), αντιπρόεδρο, R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, L. Bay Larsen, A. Borg Barthet και C.G. Fernlund, προέδρους τμήματος, Γ. Αρέστη, J. Malenovský, E. Levits, A. Ó Caoimh, D. Šváby, M. Berger, A. Prechal και E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 25ης Ιουνίου 2013,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο Ο., εκπροσωπούμενος από τους J. Canales και J. van Bennekom, advocaten,
- ο Β., εκπροσωπούμενος από τους C. Chen, F. Verbaas και M. van Zantvoort, advocaten,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. de Ree, C. Schillemans και C. Wissels,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Materne και την C. Pochet,
- η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Smolek και J. Vlácil,
- η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις V. Pasternak Jørgensen και M. Wolff,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Henze και την A. Wiedmann,
- η Εσθονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Linntam και N. Grünberg,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την K. Pawłowska και από τους M. Szpunar, B. Majczyna και M. Arciszewski,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον L. Christie, επικουρούμενο από τον G. Facenna, barrister,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την C. Tufvesson και τον G. Wils,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 12ης Δεκεμβρίου 2013,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ L 158, σ. 77, και διορθωτικό ΕΕ L 229, σ. 35), καθώς και του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο δύο ένδικων διαφορών μεταξύ, πρώτον, του Ο. και του Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel (Υπουργού Μεταναστεύσεως, Ενσωματώσεως και Ασύλου, στο εξής: υπουργού), και, δεύτερον, του υπουργού και του Β., σχετικά με αποφάσεις απορρίπτουσες αίτημα χορηγήσεως βεβαιώσεως που πιστοποιεί τη νόμιμη διαμονή τους στις Κάτω Χώρες με την ιδιότητα του μέλους οικογένειας πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το νομικό πλαίσιο

Η οδηγία 2004/38

- 3 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2004/38, το οποίο φέρει τον τίτλο «Σκοπός», ορίζει τα εξής:
- «Η παρούσα οδηγία καθορίζει:
- α) τους όρους που διέπουν την άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών από τους πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους
- [...]».
- 4 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», ορίζει ότι:
- «Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:
- 1) “Πολίτες της Ένωσης”: κάθε πρόσωπο το οποίο έχει την ιθαγένεια ενός κράτους μέλους·
- 2) “Μέλος της οικογένειας”:
- α) ο/η σύζυγος·
- [...]
- 3) “κράτος μέλος υποδοχής”: το κράτος μέλος στο οποίο μεταβαίνει ο πολίτης της Ένωσης προκειμένου να ασκήσει το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής.»
- 5 Το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαιούχοι», προβλέπει στην παράγραφο του 1 τα εξής:
- «Η παρούσα οδηγία ισχύει για όλους τους πολίτες της Ένωσης οι οποίοι μεταβαίνουν ή διαμένουν σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο του οποίου είναι υπήκοοι, καθώς και τα μέλη των οικογενειών τους κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 2, σημείο 2, που τους συνοδεύουν ή [μεταβαίνουν για να εγκατασταθούν μαζί τους].»
- 6 Κατά το άρθρο 6 της οδηγίας 2004/38:
- «1. Οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα έως τρεις μήνες [...]
2. Οι διατάξεις της παραγράφου 1 εφαρμόζονται και στα μέλη της οικογένειας που είναι κάτοχοι ισχύοντος διαβατηρίου, δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους και συνοδεύουν ή [μεταβαίνουν για να εγκατασταθούν μαζί με] τον πολίτη της Ένωσης.»
- 7 Το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της εν λόγω οδηγίας έχει ως εξής:
- «1. Όλοι οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών, εφόσον:
- α) είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί [εργαζόμενοι] στο κράτος μέλος υποδοχής, ή

β) διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη των οικογενειών τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της περιόδου παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, καθώς και πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας στο κράτος μέλος υποδοχής, ή,

γ)

— έχουν εγγραφεί σε ιδιωτικό ή δημόσιο ίδρυμα, εγκεκριμένο ή χρηματοδοτούμενο από το κράτος μέλος υποδοχής βάσει της νομοθεσίας ή της διοικητικής πρακτικής του, για να παρακολουθήσουν κατά κύριο λόγο σπουδές, συμπεριλαμβανομένων μαθημάτων επαγγελματικής κατάρτισης, και

— διαθέτουν πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας στο κράτος μέλος υποδοχής και βεβαιώνουν την αρμόδια εθνική αρχή, με δήλωση ή με ισοδύναμο μέσο της επιλογής τους, ότι διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη της οικογένειάς τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής κατά τη διάρκεια της παραμονής τους, ή

δ) είναι μέλη της οικογένειας τα οποία συνοδεύουν ή [μεταβαίνουν για να εγκατασταθούν μαζί με] πολίτη της Ένωσης που πληροί τους όρους που αναφέρονται στα στοιχεία α', β' ή γ'.

2. Το δικαίωμα διαμονής που προβλέπεται στην παράγραφο 1 εκτείνεται στα μέλη της οικογένειας τα οποία δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους, όταν συνοδεύουν ή [μεταβαίνουν για να εγκατασταθούν], στο κράτος μέλος υποδοχής, [μαζί με] τον πολίτη της Ένωσης και εφόσον ο εν λόγω πολίτης πληροί τους όρους που αναφέρονται στην παράγραφο 1, στοιχεία α', β' ή γ'.»

8 Το άρθρο 10, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας ορίζει ότι:

«Το δικαίωμα διαμονής των μελών της οικογένειας πολίτη της Ένωσης τα οποία δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους πιστοποιείται με τη χορήγηση εγγράφου το οποίο καλείται “Δελτίο διαμονής μέλους της οικογένειας ενός πολίτη της Ένωσης”, το αργότερο εντός εξαμήνου από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης. Η βεβαίωση υποβολής της αίτησης για τη χορήγηση δελτίου διαμονής χορηγείται αμέσως.»

9 Κατά το άρθρο 16, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2004/38, «[ο]ι πολίτες της Ένωσης οι οποίοι έχουν διαμείνει νομίμως για συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών στο κράτος μέλος υποδοχής έχουν δικαίωμα μόνιμης διαμονής στην επικράτειά του». Η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου ορίζει ότι «[η] παράγραφος 1 εφαρμόζεται και στα μέλη της οικογένειας που δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους και τα οποία έχουν διαμείνει νομίμως με τον πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος υποδοχής για συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών».

Το ολλανδικό δίκαιο

10 Με τον νόμο περί αλλοδαπών (Vreemdelingenwet), της 23ης Νοεμβρίου 2000 (*Stb.* 2000, αριθ. 495), και την απόφαση του 2000 περί αλλοδαπών (Vreemdelingenbesluit 2000, *Stb.* 2000, αριθ. 497) μεταφέρθηκαν στην ολλανδική έννομη τάξη οι διατάξεις της οδηγίας 2004/38.

11 Το άρθρο 1 του νόμου περί αλλοδαπών ορίζει ότι:

«Κατά τον παρόντα νόμο και τις διατάξεις που θεσπίζονται βάσει του νόμου αυτού, νοούνται ως:

[...]

e. κοινοτικοί υπήκοοι:

- 1° οι υπήκοοι των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίοι, βάσει της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, επιτρέπεται να εισέρχονται και να διαμένουν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους·
- 2° τα μέλη της οικογένειας των διαλαμβανομένων στο σημείο 1° προσώπων τα οποία έχουν την ιθαγένεια τρίτης χώρας και τα οποία, βάσει αποφάσεως εκδοθείσας κατ' εφαρμογήν της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, επιτρέπεται να εισέρχονται και να διαμένουν στο έδαφος κράτους μέλους.

[...]»

12 Το άρθρο 8 του εν λόγω νόμου ορίζει τα εξής:

«Οι αλλοδαποί έχουν δικαίωμα νόμιμης διαμονής στις Κάτω Χώρες μόνον στις κατωτέρω περιπτώσεις:

[...]

e. ως κοινοτικοί υπήκοοι, καθόσον διαμένουν στις Κάτω Χώρες δυνάμει νομοθεσίας θεσπισθείσας βάσει της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ή της Συνθήκης για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο· [...]».

13 Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, του ίδιου νόμου, ο υπουργός χορηγεί στον αλλοδαπό ο οποίος διαμένει νομίμως στην ολλανδική επικράτεια βάσει του δικαιού της Ένωσης έγγραφο που πιστοποιεί τη νόμιμη διαμονή του (στο εξής: έγγραφο διαμονής).

Τα πραγματικά περιστατικά των διαφορών της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

Η περίπτωση του Ο.

- 14 Ο Ο., Νιγηριανός υπήκοος, σύναψε γάμο το 2006 με Ολλανδή υπήκοο (στο εξής: πρόσωπο αναφοράς Ο). Δήλωσε ότι διέμενε στην Ισπανία από το 2007 έως τον Απρίλιο του 2010. Σύμφωνα με τα έγγραφα του δήμου Μάλαγας (Ισπανία), ο Ο. και το πρόσωπο αναφοράς Ο είχαν καταχωρισθεί ως διαμένοντες στην ίδια διεύθυνση εντός των ορίων του δήμου αυτού από τις 7 Αυγούστου 2009. Ο Ο. προσκόμισε επίσης έγγραφο διαμονής, με ισχύ έως τις 20 Σεπτεμβρίου 2014, από το οποίο προκύπτει ότι διέμενε στην Ισπανία ως μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης.
- 15 Σύμφωνα με όσα δήλωσε το ίδιο, κατά το χρονικό διάστημα από το 2007 έως τον Απρίλιο του 2010, το πρόσωπο αναφοράς Ο διέμεινε στην Ισπανία μαζί με τον Ο. επί δύο μήνες, πλην όμως, δεδομένου ότι δεν κατόρθωσε να βρει εργασία στη χώρα αυτή, επέστρεψε στις Κάτω Χώρες. Πάντως, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, το πρόσωπο αναφοράς Ο έκανε τακτικά διακοπές στην Ισπανία μαζί με τον Ο.
- 16 Από 1ης Ιουλίου 2010 ο Ο. έχει καταχωρισθεί στα ολλανδικά μητρώα ως διαμένων στην ίδια διεύθυνση με το πρόσωπο αναφοράς Ο.
- 17 Με απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2010, ο υπουργός απέρριψε την αίτηση του Ο. για τη χορήγηση του εγγράφου διαμονής που διαλαμβάνεται στο άρθρο 9, παράγραφος 1, του νόμου περί αλλοδαπών. Με απόφαση της 21ης Μαρτίου 2011, ο υπουργός έκρινε αβάσιμη τη διοικητική ένσταση του Ο. κατά της απορριπτικής αποφάσεως αυτής.

- 18 Με απόφαση της 7ης Ιουλίου 2011, το Rechtbank 's-Gravenhage απέρριψε ως αβάσιμη την προσφυγή του Ο. κατά της αποφάσεως της 21ης Μαρτίου 2011.
- 19 Ο Ο. άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

Η περίπτωση του Β.

- 20 Ο Β., Μαροκινός υπήκοος, δήλωσε ότι, από τον Δεκέμβριο του 2002 και επί σειρά ετών, συζούσε στις Κάτω Χώρες με τη σύντροφό του (στο εξής: πρόσωπο αναφοράς Β), η οποία έχει την ολλανδική ιθαγένεια.
- 21 Με απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2005, ο Β. κηρύχθηκε πρόσωπο ανεπιθύμητο στην ολλανδική επικράτεια κατόπιν της καταδίκης του σε φυλάκιση δύο μηνών για χρήση πλαστού διαβατηρίου. Εν συνεχεία, ο Β. εγκαταστάθηκε στο Retie (Βέλγιο) όπου και διέμενε στο διαμέρισμα το οποίο μίσθωνε το πρόσωπο αναφοράς Β κατά το χρονικό διάστημα από τον Οκτώβριο του 2005 έως τον Μάιο του 2007. Το πρόσωπο αναφοράς Β δήλωσε ότι, κατά το εν λόγω χρονικό διάστημα, διέμενε στο διαμέρισμα αυτό όλα τα Σαββατοκύριακα.
- 22 Τον Απρίλιο του 2007 ο Β. επέστρεψε στο Μαρόκο, διότι δεν του χορηγήθηκε άδεια διαμονής στο Βέλγιο λόγω της αποφάσεως της 14ης Οκτωβρίου 2005.
- 23 Στις 31 Ιουλίου 2007 ο Β. και το πρόσωπο αναφοράς Β σύναψαν γάμο. Στις 30 Δεκεμβρίου 2008, ο Β. ζήτησε την ανάκληση της εν λόγω αποφάσεως με την οποία είχε κηρυχθεί ανεπιθύμητος. Με απόφαση της 16ης Μαρτίου 2009, ο υπουργός ανακάλεσε την απόφαση αυτή.
- 24 Τον Ιούνιο του 2009 ο Β. εγκαταστάθηκε στις Κάτω Χώρες για να συγκατοικήσει με το πρόσωπο αναφοράς Β.
- 25 Με απόφαση της 30ής Οκτωβρίου 2009, ο Staatssecretaris van Justitie (Υφυπουργός Δικαιοσύνης) απέρριψε την αίτηση του Β. για τη χορήγηση του εγγράφου διαμονής. Με απόφαση της 19ης Μαρτίου 2010, ο υπουργός έκρινε αβάσιμη τη διοικητική ένσταση του Β. κατά της απορριπτικής αποφάσεως αυτής.
- 26 Με απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2010, το Rechtbank 's-Gravenhage δέχθηκε την προσφυγή που είχε ασκήσει ο Β. κατά της ως άνω αποφάσεως της 19ης Μαρτίου 2010, την ακύρωσε και διέταξε τον υπουργό να εκδώσει νέα απόφαση λαμβάνοντας υπόψη το σκεπτικό της δικαστικής αποφάσεως αυτής.
- 27 Ο υπουργός άσκησε έφεση κατά της ως άνω αποφάσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

Τα προδικαστικά ερωτήματα

- 28 Δεδομένου ότι οι Ο. και Β. είχαν την ιδιότητα του μέλους οικογένειας πολίτη της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 2, σημείο 2, της οδηγίας 2004/38, κατά τον χρόνο εκδόσεως των αποφάσεων με τις οποίες απορρίφθηκαν οι αιτήσεις που είχαν υποβάλει αντιστοίχως για τη χορήγηση εγγράφων διαμονής, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται καταρχάς αν βάσει της οδηγίας αυτής τους παρέχεται δικαίωμα διαμονής εντός του κράτους μέλους του οποίου την ιθαγένεια έχουν αυτοί οι πολίτες της Ένωσης.
- 29 Κατά το αιτούν δικαστήριο, ο όρος «μεταβαίνουν», κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, ενδέχεται να δηλώνει το γεγονός της μεταβάσεως, άνευ εγκαταστάσεως, σε διαφορετικό κράτος μέλος από εκείνο του οποίου έχουν την ιθαγένεια οι εν λόγω πολίτες της Ένωσης και της επιστροφής από αυτό. Ενδέχεται επίσης η φράση «[μεταβαίνουν για να εγκατασταθούν μαζί τους]»,

κατά το ίδιο άρθρο 3, παράγραφος 1, να δηλώνει το γεγονός της μεταβάσεως προς εγκατάσταση μαζί με τους πολίτες της Ένωσης στο κράτος μέλος του οποίου έχουν την ιθαγένεια. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι άλλες διατάξεις της ίδιας οδηγίας, μεταξύ των οποίων τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφοι 1 και 2, αποκλείουν κατά τα φαινόμενα μια τέτοια ερμηνεία, καθόσον μνημονεύουν ρητώς «άλλο κράτος μέλος» και το «κράτος μέλος υποδοχής» ως το κράτος μέλος εντός του οποίου ζητείται δικαίωμα διαμονής. Με την απόφαση της 5ης Μαΐου 2011, C-434/09, McCarthy (Συλλογή 2011, σ. I-3375), επιβεβαιώνεται ότι τα άρθρα 6 και 7 διέπουν τη νομική θέση πολίτη της Ένωσης εντός κράτους μέλους του οποίου δεν έχει την ιθαγένεια.

30 Το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει εν συνεχεία ότι από τις αποφάσεις της 7ης Ιουλίου 1992, C-370/90, Singh (Συλλογή 1992, σ. I-4265), και της 11ης Δεκεμβρίου 2007, C-291/05, Eind (Συλλογή 2007, σ. I-10719), προκύπτει ότι ο σύζυγος υπηκόου κράτους μέλους που έχει ασκήσει το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας πρέπει, σε περίπτωση επιστροφής του δευτέρου στο κράτος μέλος καταγωγής του, να έχει τουλάχιστον τα ίδια δικαιώματα εισόδου και διαμονής με αυτά που θα του αναγνώριζε το δίκαιο της Ένωσης αν ο οικείος πολίτης της Ένωσης επέλεγε να εισέλθει και να διαμείνει σε άλλο κράτος μέλος. Το εν λόγω δικαστήριο διατηρεί, πάντως, αμφιβολίες όσον αφορά το ζήτημα αν η νομολογία αυτή έχει εφαρμογή σε περιπτώσεις όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις της κύριας δίκης. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει συναφώς ότι, αντιθέτως προς τις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι προμνημονευθείσες αποφάσεις Singh και Eind, οι πολίτες της Ένωσης που εμπλέκονται στις υποθέσεις της κύριας δίκης δεν διέμεναν στο κράτος μέλος υποδοχής ως εργαζόμενοι, αλλά ως πολίτες της Ένωσης βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και ως αποδέκτες υπηρεσιών κατά την έννοια του άρθρου 56 ΣΛΕΕ.

31 Τέλος, εφόσον η νομολογία που διατυπώθηκε με τις προμνημονευθείσες αποφάσεις Singh και Eind πρέπει να τυγχάνει εφαρμογής σε περιπτώσεις όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον πρέπει να απαιτείται η διαμονή του πολίτη της Ένωσης σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο του οποίου είναι υπήκοος να έχει συγκεκριμένη ελάχιστη χρονική διάρκεια προκειμένου, κατόπιν της επιστροφής του πολίτη αυτού στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, να παρασχεθεί στο μέλος της οικογένειάς του, που έχει την ιθαγένεια τρίτου κράτους, δικαίωμα διαμονής εντός του δευτέρου αυτού κράτους μέλους. Όσον αφορά την ένδικη διαφορά στην οποία εμπλέκεται ο Β., το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το δικαίωμα διαμονής του στις Κάτω Χώρες δυνάμει της οδηγίας 2004/38 θίγεται από το ότι μετέβη για να εγκατασταθεί με το πρόσωπο αναφοράς Β στο κράτος μέλος του οποίου το πρόσωπο αυτό έχει την ιθαγένεια δύο και πλέον έτη μετά την επιστροφή του προσώπου αναφοράς στο εν λόγω κράτος.

32 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Raad van State αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα, εκ των οποίων τα τρία πρώτα διατυπώνονται κατά πανομοιότυπο τρόπο όσον αφορά τις περιπτώσεις του Ο. και του Β., μόνον δε το τέταρτο ερώτημα αφορά αποκλειστικώς την περίπτωση του δευτέρου:

«1) Πρέπει η οδηγία [2004/38], όσον αφορά τις προϋποθέσεις σχετικά με το δικαίωμα διαμονής μελών της οικογένειας πολίτη της Ένωσης τα οποία έχουν την ιθαγένεια τρίτης χώρας, να έχει κατ' αναλογία εφαρμογή, όπως στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι [προμνημονευθείσες] αποφάσεις Singh [...] και Eind [...], σε περίπτωση κατά την οποία πολίτης της Ένωσης επιστρέφει στο κράτος μέλος της ιθαγένειάς του, αφότου διέμεινε σε άλλο κράτος μέλος στο πλαίσιο του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ καθώς και ως αποδέκτης υπηρεσιών κατά την έννοια του άρθρου 56 ΣΛΕΕ;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως [στο πρώτο ερώτημα], απαιτείται η διαμονή του πολίτη της Ένωσης σε άλλο κράτος μέλος να έχει ορισμένη ελάχιστη διάρκεια, προκειμένου, μετά την επιστροφή του πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος της ιθαγένειάς του, το μέλος της οικογένειάς του, το οποίο έχει την ιθαγένεια τρίτου κράτους, να έχει δικαίωμα διαμονής σε αυτό το κράτος μέλος;

- 3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως [στο δεύτερο ερώτημα], πληρούται η απαίτηση αυτή και σε περίπτωση μη αδιάλειπτης διαμονής, αλλά διαμονής ορισμένης συχνότητας, όπως κατά τη διάρκεια διαμονής ανά εβδομάδα, το Σαββατοκύριακο ή κατά τη διάρκεια τακτικών επισκέψεων;
- 4) Θίγονται, λόγω του χρονικού διαστήματος που παρήλθε μεταξύ της επιστροφής του πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος της ιθαγένειάς του και της αφίξεως του μέλους της οικογένειάς του, το οποίο έχει την ιθαγένεια τρίτου κράτους, στο οικείο κράτος μέλος και υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υποθέσεως [όσον αφορά τον Β.], οι ενδεχόμενες αξιώσεις του μέλους της οικογένειας, το οποίο έχει την ιθαγένεια τρίτου κράτους, για δικαίωμα διαμονής αντλούμενο από το δίκαιο της Ένωσης;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου, του δευτέρου και του τρίτου ερωτήματος

- 33 Με τα τρία πρώτα ερωτήματά του, τα οποία πρέπει να εξετασθούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί, κατ' ουσίαν, αν οι διατάξεις της οδηγίας 2004/38 και του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι αποκλείουν το ενδεχόμενο κράτος μέλος να αρνείται να αναγνωρίσει το δικαίωμα διαμονής υπηκόου τρίτου κράτους, μέλους της οικογένειας πολίτη της Ένωσης ο οποίος έχει την ιθαγένεια του εν λόγω κράτους μέλους, κατά την επιστροφή του πολίτη αυτού σε αυτό το ίδιο κράτος μέλος, σε περίπτωση κατά την οποία ο εν λόγω πολίτης, πριν την επιστροφή του, άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας δυνάμει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, διαμένοντας σε άλλο κράτος μέλος με το οικείο μέλος της οικογένειάς του, και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ποιες είναι οι προϋποθέσεις παροχής ενός τέτοιου δικαιώματος διαμονής.
- 34 Πρέπει να υπομνησθεί συναφώς ότι, βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, «κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στις Συνθήκες και στις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή τους».
- 35 Όσον αφορά την οδηγία 2004/38, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να διαπιστώσει ότι η οδηγία αυτή σκοπεί να διευκολύνει την άσκηση του θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών, το οποίο παρέχεται απευθείας στους πολίτες της Ένωσης βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, και ότι έχει ως κύριο σκοπό να ενισχύσει το εν λόγω δικαίωμα (βλ., σχετικά, αποφάσεις της 25ης Ιουλίου 2008, C-127/08, Metock κ.λπ., Συλλογή 2008, σ. I-6241, σκέψεις 59 και 82, και της 7ης Οκτωβρίου 2010, C-162/09, Lassal, Συλλογή 2010, σ. I-9217, σκέψη 30, καθώς και προμνημονευθείσα απόφαση McCarthy, σκέψη 28).
- 36 Το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και οι διατάξεις της οδηγίας 2004/38 δεν παρέχουν κανένα αυτοτελές δικαίωμα στους υπηκόους τρίτων κρατών (βλ., σχετικά, αποφάσεις της 8ης Νοεμβρίου 2012, C-40/11, Iida, σκέψη 66, και της 8ης Μαΐου 2013, C-87/12, Ymeraga και Ymeraga-Tafarshiku, σκέψη 34). Συγκεκριμένα, τα δικαιώματα που ενδεχομένως παρέχονται βάσει των σχετικών με την ιθαγένεια της Ένωσης διατάξεων του δικαίου της Ένωσης στους υπηκόους αυτούς είναι δικαιώματα που απορρέουν από την εκ μέρους πολίτη της Ένωσης άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας (βλ. προμνημονευθείσες αποφάσεις Iida, σκέψη 67, και Ymeraga και Ymeraga-Tafarshiku, σκέψη 35, καθώς και απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2013, C-86/12, Alokpa κ.λπ., σκέψη 22).

- 37 Από την ερμηνεία, όμως, με βάση το γράμμα και τη συστηματική διάρθρωση του νομοθετήματος, καθώς και από την τελολογική ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας 2004/38 προκύπτει ότι, βάσει των διατάξεων αυτών, δεν παρέχεται παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής στους υπηκόους τρίτων κρατών οι οποίοι είναι μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης εντός του κράτους μέλους του οποίου έχει την ιθαγένεια ο πολίτης αυτός.
- 38 Συγκεκριμένα, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας ορίζει ως «δικαιούχους» των δικαιωμάτων που παρέχονται βάσει της οδηγίας αυτής «όλους τους πολίτες της Ένωσης οι οποίοι μεταβαίνουν ή διαμένουν σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο του οποίου είναι υπήκοοι, καθώς και [...] τα μέλη των οικογενειών τους κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 2, σημείο 2, που τους συνοδεύουν ή [μεταβαίνουν για να εγκατασταθούν μαζί τους]».
- 39 Επομένως, βάσει της οδηγίας 2004/38, παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής παρέχεται στους υπηκόους τρίτων κρατών οι οποίοι είναι μέλη οικογένειας πολίτη της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 2, σημείο 2, της οδηγίας αυτής, μόνον εφόσον ο πολίτης αυτός άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας εγκαθιστάμενος σε κράτος μέλος διαφορετικό εκείνου του οποίου έχει την ιθαγένεια (βλ., σχετικώς, προμνημονευθείσα απόφαση *Metock* κ.λπ., σκέψη 73, απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2011, C-256/11, *Dereci* κ.λπ., Συλλογή 2011, σ. I-11315, σκέψη 56, προμνημονευθείσα απόφαση *Iida*, σκέψη 51, και απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2012, C-356/11 και C-357/11, Ο. κ.λπ., σκέψη 41).
- 40 Οι λοιπές διατάξεις της οδηγίας 2004/38, ιδίως δε τα άρθρα της 6, 7, παράγραφοι 1 και 2, και 16, παράγραφοι 1 και 2, κάνουν μνεία του δικαιώματος διαμονής πολίτη της Ένωσης και του παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής των μελών της οικογένειάς του είτε σε «άλλο κράτος μέλος» είτε στο «κράτος μέλος υποδοχής», επιβεβαιώνοντας επομένως ότι υπήκοος τρίτου κράτους ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης δεν μπορεί να επικαλεσθεί, βάσει της οδηγίας αυτής, παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια ο πολίτης αυτός (βλ. προμνημονευθείσες αποφάσεις *McCarthy*, σκέψη 37, και *Iida*, σκέψη 64).
- 41 Όσον αφορά την τελολογική ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας 2004/38, πρέπει να υπομνησθεί ότι, μολονότι βεβαίως η οδηγία αυτή σκοπεύει να διευκολύνει και να ενισχύσει την άσκηση του θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών, το οποίο παρέχεται απευθείας σε όλους τους πολίτες της Ένωσης, εντούτοις το αντικείμενό της, όπως προκύπτει από το άρθρο της 1, στοιχείο α', αφορά τις προϋποθέσεις ασκήσεως του δικαιώματος αυτού (προμνημονευθείσα απόφαση *McCarthy*, σκέψη 33).
- 42 Δεδομένου ότι, βάσει αρχής του διεθνούς δικαίου, ένα κράτος δεν μπορεί να αρνηθεί στους υπηκόους του το δικαίωμα εισόδου και παραμονής στο έδαφός του, η οδηγία 2004/38 σκοπεύει αποκλειστικώς να καθορίσει τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολίτη της Ένωσης σε κράτη μέλη διαφορετικά εκείνου του οποίου έχει την ιθαγένεια (βλ. προμνημονευθείσα απόφαση *McCarthy*, σκέψη 29).
- 43 Υπό τις συνθήκες αυτές και λαμβανομένων υπόψη των όσων υπομνήσθηκαν στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως, η εν λόγω οδηγία δεν σκοπεύει, επομένως, ούτε στην παροχή παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτου κράτους, ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης που διαμένει στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια.
- 44 Δεδομένου ότι οι υπήκοοι τρίτου κράτους των οποίων η περίπτωση είναι παρεμφερής αυτών των Ο. και Β. δεν απολαύουν, βάσει των διατάξεων της οδηγίας 2004/38, παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια το πρόσωπο αναφοράς εκάστου εξ αυτών, πρέπει να εξετασθεί αν μπορεί, ενδεχομένως, να θεμελιωθεί παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

- 45 Πρέπει να υπομνησθεί συναφώς ότι ο σκοπός και η δικαιολόγηση του εν λόγω παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής ερείδονται επί της διαπιστώσεως ότι η άρνηση της αναγνωρίσεως του δύναται να θίξει την ελευθερία κυκλοφορίας του πολίτη της Ένωσης, αποτρέποντάς τον από την άσκηση των δικαιωμάτων του εισόδου και διαμονής στο κράτος μέλος υποδοχής (βλ. προμνημονευθείσες αποφάσεις Iida, σκέψη 68, Ymeraga και Ymeraga-Tafarshiku, σκέψη 35, και Alokra κ.λπ., σκέψη 22).
- 46 Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, σε περίπτωση κατά την οποία πολίτης της Ένωσης διέμεινε με μέλος της οικογένειάς του, υπήκοο τρίτης χώρας, σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο του οποίου έχει την ιθαγένεια για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από δυόμισι έτη ή από ενάμισι έτος, αντιστοίχως, και άσκησε σε αυτό το κράτος μέλος μισθωτή δραστηριότητα, ο υπήκοος αυτός τρίτης χώρας πρέπει, κατά την επιστροφή του πολίτη αυτού της Ένωσης στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, να απολαύει, βάσει του δικαίου της Ένωσης, παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής στο δεύτερο αυτό κράτος μέλος (βλ. προμνημονευθείσες αποφάσεις Singh, σκέψη 25, και Eind, σκέψη 45). Αν αυτός ο υπήκοος τρίτου κράτους δεν είχε τέτοιο δικαίωμα, ο εργαζόμενος, πολίτης της Ένωσης, θα αποθαρρυνόταν, ενδεχομένως να εγκαταλείψει το κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια προκειμένου να ασκήσει μισθωτή δραστηριότητα εντός άλλου κράτους μέλους, για τον λόγο ότι ο εργαζόμενος αυτός δεν θα είχε τη βεβαιότητα ότι θα μπορούσε να συνεχίσει, κατόπιν της επιστροφής του στο κράτος μέλος καταγωγής, την οικογενειακή ζωή που ενδεχομένως θα είχε αρχίσει, λόγω γάμου ή οικογενειακής επανενώσεως, στο κράτος μέλος υποδοχής (βλ. προμνημονευθείσες αποφάσεις Eind, σκέψεις 35 και 36, και Iida, σκέψη 70).
- 47 Επομένως, το εμπόδιο στην έξοδο από το κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια ο εργαζόμενος, όπως επισημάνθηκε στις προμνημονευθείσες αποφάσεις Singh και Eind, οφείλεται στην άρνηση παροχής, κατά την επιστροφή του εργαζομένου αυτού στο κράτος μέλος καταγωγής του, παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής στα μέλη της οικογένειάς του εργαζομένου αυτού, τα οποία είναι υπήκοοι τρίτου κράτους, σε περίπτωση κατά την οποία ο εν λόγω εργαζόμενος διέμεινε με τα μέλη αυτά στο κράτος μέλος υποδοχής δυνάμει και τηρουμένου του δικαίου της Ένωσης.
- 48 Ως εκ τούτου, πρέπει να εξετασθεί αν η νομολογία που διατυπώθηκε με τις εν λόγω αποφάσεις πρέπει να τυγχάνει εν γένει εφαρμογής στην περίπτωση των μελών της οικογένειας πολιτών της Ένωσης οι οποίοι, έχοντας κάνει χρήση των δικαιωμάτων που τους παρέχονται βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, διέμειναν σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο του οποίου είναι υπήκοοι, πριν επιστρέψουν ακολούθως στο κράτος μέλος του οποίου έχουν την ιθαγένεια.
- 49 Τούτο συμβαίνει σαφώς εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, η παροχή, κατά την επιστροφή πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτου κράτους, που είναι μέλος της οικογένειας του πολίτη αυτού της Ένωσης, με τον οποίο ο εν λόγω πολίτης διέμεινε, απλώς με την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, δυνάμει και τηρουμένου του δικαίου της Ένωσης στο κράτος μέλος υποδοχής, σκοπεί στην άρση του ιδίου είδους εμποδίου στην έξοδο από το κράτος μέλος καταγωγής με αυτό που μνημονεύθηκε στη σκέψη 47 της παρούσας αποφάσεως, διασφαλίζοντας στον πολίτη αυτόν τη δυνατότητα να συνεχίσει, στο κράτος μέλος καταγωγής του, την οικογενειακή ζωή λόγω των δεσμών που σύναψε ή συνέσφιξε στο κράτος μέλος υποδοχής.
- 50 Όσον αφορά τις προϋποθέσεις για την παροχή, κατά την επιστροφή πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής, βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, σε υπήκοο τρίτου κράτους, ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας του πολίτη αυτού της Ένωσης και με τον οποίο ο εν λόγω πολίτης διέμεινε, απλώς με την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, στο κράτος μέλος υποδοχής, αυτές δεν πρέπει, καταρχήν, να είναι αυστηρότερες των προϋποθέσεων που προβλέπει η οδηγία 2004/38 για την παροχή τέτοιου δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτου κράτους, ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, που άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας εγκαθιστάμενος σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο του οποίου έχει την ιθαγένεια. Συγκεκριμένα, μολονότι η οδηγία 2004/38 δεν προβλέπει τέτοια περίπτωση επιστροφής, πρέπει να εφαρμοσθεί κατ' αναλογία όσον αφορά τις προϋποθέσεις διαμονής του πολίτη

της Ένωσης σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο του οποίου έχει την ιθαγένεια, δεδομένου ότι, σε αμφότερες τις περιπτώσεις, ο πολίτης της Ένωσης είναι αυτός που αποτελεί ακριβώς το πρόσωπο αναφοράς προκειμένου υπήκοος τρίτου κράτους, ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας αυτού του πολίτη της Ένωσης, να μπορεί να απολαύει παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής.

- 51 Εμπόδιο όπως το μνημονευθέν στη σκέψη 47 της αποφάσεως αυτής θα ανακύψει μόνον εφόσον η διαμονή του πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος υποδοχής αποδειχθεί αρκούντως ουσιαστική ώστε να έχει την ευκαιρία ο πολίτης αυτός να συνάψει ή να συσφίξει οικογενειακούς δεσμούς εντός του κράτους μέλους αυτού. Ως εκ τούτου, κατά το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, δεν απαιτείται οποιαδήποτε διαμονή στο κράτος μέλος υποδοχής πολίτη της Ένωσης συνοδευόμενου από μέλος της οικογένειάς του, υπήκοο τρίτου κράτους, να συνεπάγεται κατ' ανάγκη την παροχή παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής σε αυτό το μέλος της οικογένειας εντός του κράτους μέλους του οποίου ο πολίτης αυτός έχει την ιθαγένεια, κατά την επιστροφή του τελευταίου στο κράτος μέλος αυτό.
- 52 Πρέπει να επισημανθεί συναφώς ότι πολίτης της Ένωσης που ασκεί τα δικαιώματα τα οποία του παρέχονται βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 δεν σκοπεύει να εγκατασταθεί στο κράτος μέλος υποδοχής κατά τρόπο πρόσφορο για τη σύναψη ή τη σύσφιξη οικογενειακών δεσμών εντός αυτού του κράτους μέλους. Υπό τις συνθήκες αυτές, η άρνηση παροχής, κατά την επιστροφή του πολίτη αυτού στο κράτος μέλος καταγωγής του, παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής στα μέλη της οικογένειας του εν λόγω πολίτη, τα οποία είναι υπήκοοι τρίτου κράτους, δεν θα αποτρέψει τον πολίτη αυτόν από την άσκηση των δικαιωμάτων που αντλεί από το εν λόγω άρθρο 6.
- 53 Αντιθέτως, εμπόδιο όπως το υπομνησθέν στη σκέψη 47 της παρούσας αποφάσεως ενδέχεται να ανακύψει σε περίπτωση κατά την οποία ο πολίτης της Ένωσης σκοπεύει να ασκήσει τα δικαιώματα που αντλεί από το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38. Πράγματι, διαμονή στο κράτος μέλος υποδοχής δυνάμει και τηρουμένων των προϋποθέσεων του άρθρου 7, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας καταδεικνύει, καταρχήν, την εγκατάσταση και, ως εκ τούτου, τον πραγματικό χαρακτήρα της διαμονής του πολίτη της Ένωσης στο δεύτερο αυτό κράτος μέλος, δύναται δε να συμβαδίζει με τη σύναψη ή τη σύσφιξη οικογενειακών δεσμών εντός αυτού του κράτους μέλους.
- 54 Σε περίπτωση, όμως, κατά την οποία, στο πλαίσιο πραγματικής παραμονής πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος υποδοχής, δυνάμει και τηρουμένων των προϋποθέσεων του άρθρου 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2004/38, συνάφθηκαν ή συσφίχθηκαν οικογενειακοί δεσμοί εντός αυτού του κράτους μέλους, η πρακτική αποτελεσματικότητα των δικαιωμάτων που αντλεί ο οικείος πολίτης της Ένωσης από το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, επιτάσσει η οικογενειακή ζωή που διήγε ο πολίτης αυτός στο κράτος μέλος υποδοχής να μπορεί να συνεχισθεί, κατόπιν της επιστροφής του στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, διά της παροχής παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής στο οικείο μέλος της οικογένειας, που είναι υπήκοος τρίτου κράτους. Πράγματι, ελλείψει τέτοιου παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής, ο πολίτης αυτός της Ένωσης θα αποθαρρυνόταν να εγκαταλείψει το κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια προκειμένου να ασκήσει το, κατά το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, δικαίωμά του διαμονής εντός άλλου κράτους μέλους, για τον λόγο ότι δεν θα είχε τη βεβαιότητα ότι θα μπορούσε να συνεχίσει στο κράτος μέλος καταγωγής του την οικογενειακή ζωή με τους στενούς συγγενείς του η οποία στηρίζεται στους δεσμούς που είχε κατ' αυτόν τον τρόπο συνάψει ή συσφίξει με τα πρόσωπα αυτά στο κράτος μέλος υποδοχής (βλ., σχετικώς, προμνημονευθείσες αποφάσεις Eind, σκέψεις 35 και 36, και Iida, σκέψη 70).
- 55 Κατά μείζονα λόγο, η πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ επιτάσσει να μπορεί να συνεχίσει ο πολίτης της Ένωσης, κατόπιν της επιστροφής του στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, την οικογενειακή ζωή που διήγε στο κράτος μέλος υποδοχής, σε περίπτωση κατά την οποία ο πολίτης αυτός και το οικείο μέλος της οικογένειάς του, που είναι υπήκοος τρίτου κράτους, απέκτησαν στο δεύτερο αυτό κράτος μέλος δικαίωμα μόνιμης διαμονής βάσει, αντιστοίχως, του άρθρου 16, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2004/38.

- 56 Ως εκ τούτου, η πραγματική διαμονή του πολίτη της Ένωσης και του μέλους της οικογένειάς του, που είναι υπήκοος τρίτου κράτους, στο κράτος μέλος υποδοχής, δυνάμει και τηρουμένων των προϋποθέσεων του άρθρου 7, παράγραφοι 1 και 2, ή του άρθρου 16 της οδηγίας 2004/38, αντιστοίχως, είναι το στοιχείο το οποίο, κατά την επιστροφή του πολίτη αυτού της Ένωσης στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, θεμελιώνει παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής, βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, υπέρ του υπηκόου τρίτου κράτους με τον οποίο διήγε οικογενειακή ζωή στο κράτος μέλος υποδοχής ο εν λόγω πολίτης.
- 57 Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να διακριβώσει αν τα πρόσωπα αναφοράς Ο και Β, τα οποία είναι πολίτες της Ένωσης, εγκαταστάθηκαν και, ως εκ τούτου, διέμειναν πράγματι στο κράτος μέλος υποδοχής και αν, λόγω του οικογενειακού βίου που διήγαν στο πλαίσιο της εν λόγω πραγματικής διαμονής, οι Ο. και Β. απόλαυαν παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής στο κράτος μέλος υποδοχής δυνάμει και τηρουμένων των άρθρων 7, παράγραφος 2, ή 16, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38.
- 58 Πρέπει να προστεθεί ότι το πεδίο εφαρμογής των κανόνων του δικαίου της Ένωσης δεν μπορεί να διευρυνθεί κατά τρόπο που να περιλαμβάνει ακόμη και καταχρηστικές πρακτικές (βλ., σχετικώς, αποφάσεις της 14ης Δεκεμβρίου 2000, C-110/99, Emsland-Stärke, Συλλογή 2000, σ. I-11569, σκέψη 21, και της 22ας Δεκεμβρίου 2010, C-303/08, Bozkurt, Συλλογή 2010, σ. I-13445, σκέψη 47), λαμβανομένου υπόψη ότι, προκειμένου να αποδειχθεί η ύπαρξη τέτοιας πρακτικής, απαιτείται αφενός μεν η συνδρομή ενός συνόλου αντικειμενικών περιστάσεων από τις οποίες να προκύπτει ότι, παρά την τυπική τήρηση των προϋποθέσεων που προβλέπει η νομοθεσία της Ένωσης, δεν επιτεύχθηκε ο επιδιωκόμενος με τη νομοθεσία αυτή σκοπός, αφετέρου δε η ύπαρξη ενός υποκειμενικού στοιχείου, το οποίο συνίσταται στη βούληση του ενδιαφερομένου να αποκομίσει όφελος από τη νομοθεσία της Ένωσης δημιουργώντας τεχνητά τις προϋποθέσεις που είναι αναγκαίες προκειμένου να αντλήσει το όφελος αυτό (απόφαση της 16ης Οκτωβρίου 2012, C-364/10, Ουγγαρία κατά Σλοβακίας, σκέψη 58).
- 59 Όσον αφορά το ζήτημα αν το σωρευτικό αποτέλεσμα των διαφόρων διαστημάτων παραμονής βραχείας διάρκειας στο κράτος μέλος υποδοχής ενδέχεται να θεμελιώνει παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής του μέλους της οικογένειας του πολίτη της Ένωσης, το οποίο είναι υπήκοος τρίτου κράτους, κατόπιν της επιστροφής αυτού του πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, πρέπει να υπομνησθεί ότι μόνον διαμονή που πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 7, παράγραφοι 1 και 2, ή του άρθρου 16 της οδηγίας 2004/38 δύναται να θεμελιώνει τέτοιο δικαίωμα διαμονής. Συναφώς, τυχόν διαστήματα παραμονής βραχείας διάρκειας, όπως κατά τα Σαββατοκύριακα ή όπως είναι οι διακοπές σε κράτος μέλος διαφορετικό εκείνου του οποίου έχει την ιθαγένεια ο πολίτης αυτός, ακόμη κι αν υπολογισθούν συνολικά, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 της οδηγίας 2004/38 και δεν πληρούν τις εν λόγω προϋποθέσεις.
- 60 Όσον αφορά την περίπτωση του Ο., ο οποίος, όπως προκύπτει από την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου, κατέχει δελτίο διαμονής βάσει του άρθρου 10 της οδηγίας 2004/38 ως μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, πρέπει να υπομνησθεί ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν επιβάλλει στις αρχές του κράτους μέλους του οποίου έχει την ιθαγένεια ο οικείος πολίτης της Ένωσης να αναγνωρίζουν την ύπαρξη παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής του υπηκόου τρίτου κράτους, ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας του πολίτη αυτού της Ένωσης, απλώς και μόνον επειδή, στο κράτος μέλος υποδοχής, ο υπήκοος αυτός κατείχε δελτίο διαμονής ευρισκόμενο σε ισχύ (βλ. προμνημονευθείσα απόφαση Eind, σκέψη 26). Πράγματι, το δελτίο διαμονής που χορηγήθηκε βάσει του άρθρου 10 της οδηγίας 2004/38 έχει χαρακτήρα αναγνωριστικό και όχι διαπλαστικό δικαιωμάτων (βλ. απόφαση της 21ης Ιουλίου 2011, C-325/09, Dias, Συλλογή 2011, σ. I-6387, σκέψη 49).
- 61 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στα τρία πρώτα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, εφόσον πολίτης της Ένωσης σύναψε ή συνέσφιξε οικογενειακούς δεσμούς με υπήκοο τρίτου κράτους στο πλαίσιο πραγματικής διαμονής, δυνάμει και τηρουμένων των προϋποθέσεων των άρθρων 7, παράγραφοι 1 και 2, ή 16, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2004/38, σε κράτος μέλος διαφορετικό εκείνου του οποίου έχει την ιθαγένεια, οι διατάξεις της ίδιας αυτής οδηγίας έχουν κατ' αναλογία εφαρμογή στην περίπτωση κατά

την οποία ο εν λόγω πολίτης της Ένωσης επιστρέφει, μαζί με το οικείο μέλος της οικογένειάς του, στο κράτος μέλος καταγωγής του. Ως εκ τούτου, οι προϋποθέσεις για την παροχή παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής στον υπήκοο τρίτου κράτους, ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας του πολίτη αυτού της Ένωσης, εντός του κράτους μέλους καταγωγής του εν λόγω πολίτη, δεν πρέπει, καταρχήν, να είναι αυστηρότερες των προϋποθέσεων που προβλέπει η οδηγία αυτή για την παροχή παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτου κράτους, ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης που άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας εγκαθιστάμενος σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο του οποίου έχει την ιθαγένεια.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

- 62 Όπως προκύπτει από τις σκέψεις 21 έως 23 της παρούσας αποφάσεως, ο Β. απέκτησε την, κατά το άρθρο 2, σημείο 2, της οδηγίας 2004/38, ιδιότητα του μέλους της οικογένειας πολίτη της Ένωσης κατόπιν της διαμονής του προσώπου αναφοράς Β στο κράτος μέλος υποδοχής.
- 63 Πλην όμως, υπήκοος τρίτου κράτους ο οποίος δεν είχε, κατά τη διάρκεια μέρους έστω του χρονικού διαστήματος της διαμονής του στο κράτος μέλος υποδοχής, την ιδιότητα του μέλους της οικογένειας, κατά την έννοια του άρθρου 2, σημείο 2, της οδηγίας 2004/38, δεν μπορεί να τύχει εντός αυτού του κράτους μέλους παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής βάσει των άρθρων 7, παράγραφος 2, ή 16, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38. Υπό τις συνθήκες αυτές, ο εν λόγω υπήκοος τρίτου κράτους δεν μπορεί να επικαλεσθεί ούτε το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ για να αποκτήσει παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής κατόπιν της επιστροφής του οικείου πολίτη της Ένωσης στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια.
- 64 Ως εκ τούτου, παρέλκει η απάντηση στο τέταρτο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 65 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, εφόσον πολίτης της Ένωσης σύναψε ή συνέσφιξε οικογενειακούς δεσμούς με υπήκοο τρίτου κράτους στο πλαίσιο πραγματικής διαμονής, δυνάμει και τηρουμένων των προϋποθέσεων των άρθρων 7, παράγραφοι 1 και 2, ή 16, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ, σε κράτος μέλος διαφορετικό εκείνου του οποίου έχει την ιθαγένεια, οι διατάξεις της ίδιας αυτής οδηγίας έχουν κατ' αναλογία εφαρμογή στην περίπτωση κατά την οποία ο εν λόγω πολίτης της Ένωσης επιστρέφει, μαζί με το οικείο μέλος της οικογένειάς του, στο κράτος μέλος καταγωγής του. Ως εκ τούτου, οι προϋποθέσεις για την παροχή παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής στον υπήκοο τρίτου κράτους, ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας του πολίτη αυτού της Ένωσης, εντός του κράτους μέλους καταγωγής του εν λόγω πολίτη, δεν πρέπει, καταρχήν, να είναι αυστηρότερες των προϋποθέσεων που προβλέπει η οδηγία αυτή για την παροχή παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτου κράτους, ο

οποίος είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης που άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας εγκαθιστάμενος σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο του οποίου έχει την ιθαγένεια.

(υπογραφές)